№ 461

Из разузнавателно известие на Началник-щаба на войската за партизанската война на Балканите и в България

София, 14 април 1944 г.

Министерство на войната
Щаб на войската
№ 3
14 април 1944 г.
София

Лично поверително

А . ПАРТИЗАНСКАТА ВОЙНА НА БАЛКАНИТЕ

I. Предпоставки

Партизанското движение на Балканите започна още в първите дни след приключването на *Балканския поход* през пролетта на 1941 година. Почти незначително и невдъхващо сериозно беспокойство отначало, то се разрастна сравнително в късо време. От разпокъсано, то се превръща в дирижирано. Очерта се като значителна опасност, която започва да влияе върху стратегическите комбинации на силите на оста. Появяването и разгръщането до такава голяма степен на противниковите партизански сили върху Балканите се обуславя със следните предпоставки:

1) *Реакционни настроения на победените.* Балканският поход разгроми Сърбия и Гърция едновременно. Водаческата интелигенция на тези два народа, възпитана в безпределен шовинизъм, не можа да се примири с безславните поражения на собствените въоръжени сили. След като мина първото зашеметяване, тя се хвърли в безогледна борба срещу победителите с цената на всички средства и увлече значителна част от народните маси. Без да познава достатъчно добре сръбския и гръцкия манталитет, германското държавно ръководство направи погрешния опит да спечели победените балканци, като ги ангажира морално чрез изключителна търпимост и благородно третиране във всяко отношение. По този начин се даде на сърбите и гърците да дойдат на себе си и да се организират за продължително партизанско воюване.

2) *Болшевишки настроения.* Комунистическите партии в балканските страни всякога са били едни от най-активните и послушни членове на Коминтерна. В поражението на своите народи те видяха най-благоприятна обстановка за осъществяване на социал-революционните им програми. Успоредно с националните въстаници, в планините се появяват и комунистическите шайки. Откриването на Източния фронт даде нов мощен тласък на комунистическата дейност в засегнатите балкански страни. Борбата се поведе срещу общия враг – окупатора.

[...]

II. Развитие

Съветска Русия и Великобритания бяха ангажирани със собственото си спасяване и изоставиха Балканския полуостров. До края на 1941 година в техните

щабове липсваше идеята за планирана партизанска война на Балканите. Сръбските и гръцките народи се видяха изоставени. Значителна част от остатъците на разбитите им войски започна да се разотива по домовете. Победени, сърби и гърци бяха на път да се помирят с положението. В този момент, обаче, отделни офицери поеха частично борбата срещу окупационните части на силите от оста. В скоро време в Сърбия изникна и се наложи като национален въстанически вожд полковникът от бившата югославска войска Дража Михайлович. Още в началото на 1942 г. той успя да създаде първото мощно въстаническо ядро в мъчно достъпните планини на Босна и Черна гора. Малко по-късно в гръцките планини се положиха основите на гръцкото андартско[1] движение. У нас се появиха първите три малки нелегални комунистически групи в Родопа, Средногорието и Видинско. Това бяха комунистически функционери, които подирени от полицията, предпочетоха да избягат в Балкана. Така се поставиха зачатъчните основи на партизанското движение в страната.

Изобщо, времето до лятото на 1942 година може да се определи като *период на частните инициативи* в разгарянето на партизанската война на Балканския полуостров.

От този момент насам британското и съветското главни командвания почти едновременно преминаха към цялостно изграждане и водене на партизанската война на Балканите по две съвсем различни линии, както следва:

1. По съветска линия. Още със започване на войната на Източния фронт към щаба на Съветското главно командване бе учреден особен *„Отдел за партизанска война“* , който трябваше да планира и води партизанските действия в германския тил по цялото протежение на фронта. Нарочно отделение *„Балкани“* , съставено от три секции: *България, Югославия и Гърция,* трябваше да поеме партизанската работа на полуострова.

През м. юли 1941 г. този отдел реши да започне непосредствена работа. През м. август с.г. в България дойде нелегално съветският полковник Радионов[2] като шеф на партизанските комунистически кадри, с неговия началник-щаб капитан Рак[3]. Изпратени бяха и няколко саботажни групи, които трябваше да положат основите на провинциалните партизански единици. Благодарение будността на полицията и ценното съдействие на населението, целият този команден кадър бе разкрит и унищожен преди да прояви дейност. Отделът за партизанска война при щаба на съветското главно командване си бе направил погрешната сметка, че пролетарските маси в България са готови за въстание и трябваше само да им се изпратят опитни водачи, които да ги организират военно и да ги поведат на борбата. След този неуспех партизанският отдел изглежда разбра, че трябва да се изоставят импровизираните опити и да се премине към предварително методично организиране на партизанската война на Балканите и чак след това да се пристъпи към създаване на партизанските кадри и на партизанските оперативни сили. В изпълнение на това решение се пристъпва към следната работа, доколкото може да се знае за нея от оскъдните сведения, с които се разполага:

а) Решава се целият Балкански полуостров южно от р. Дунав да бъде обособен в общ партизански театър на военните действия, ръководен от едно място.

б) В зависимост от географския характер и особеностите на балканските националности, този театър на военните действия трябваше да бъде поделен на партизански територии, отговарящи на понятието „оперативни театри“. Те от

своя страна трябваше да бъдат поделени на партизански бойни области („полесражения“). Първоначално за основа на партизанското деление на Балканския полуостров се взело създаденото политическо положение след 1941 г. Определят се три партизански територии: България в новите ѝ граници, Сърбохърватско с Черна гора и Албания, и Гърция. По сръбски и гръцки инициативи се повдигат остри спорове и разногласия. Възприетият териториален принцип се критикува и отхвърля като несъстоятелен под предлог, че той бил истинско отстъпление от идеята за съветизиране на Балканите и че имал открита цел да облагодетелства българската нация за сметка на другите балкански народи, като остави в нейните граници Моравско, Македония и Беломорието. Групата на „национал-комунисти“, които държат за съветизиране на Балканите върху национален принцип, претърпява поражение. Отделът за партизанска война възприема към средата на 1942 г. следното деление:

– *Български партизански оперативен театър* – България в границите на 1940 г.

– *Югославски партизански оперативен театър* – бивша Югославия заедно с Албания.

– *Гръцки партизански оперативен театър* – Гърция в границите от 1940 г.

От това ново деление остават съвършено недоволни народите на бивша Югославия, които не могат да се помирят с мисълта за ново възвръщане на бившата югославска общност, макар и на съветски маниер, вследствие на което се излъчва нов внушителен лагер от т. нар. „федерални комунисти“, който подема борбата за автономизиране на народностните области в бивша Югославия. Под това давление се отделят:

– Хърватска бойна област със Словения, Славония, Босна, Херцеговина и Далмация.

– Черногорска партизанска бойна област в границите на бивша Черна гора.

– Македонска партизанска бойна област в границите на сегашните Скопска и Битолска административни области.

– Сръбска партизанска бойна област – Шумадия, Моравско и Косово.

Повдигат се нови спорове главно от македонска и албанска страна, в резултат на които от сръбската партизанска бойна област се отделят като автономни Косовско, Нишавско и Моравско. Гръцката комунистическа партия била заставена да отдели и обособи като полуавтономна партизанска област пространството на север от р. Бистрица и на запад от р. Струма под формата на нарочен *Македонски отдел* към Централното ръководство на партията.

Най-сетне, в края на 1942 година, партизанският отдел при щаба на Съветското главно командване бил окончателно установил териториалното разпределение на Балканския театър на партизанските действия.. – показано на схемата (Приложение № 1)[4].

Трябва да се отбележи, че разногласията продължават и до сега. От групата на „федералните комунисти“ се излъчва една друга, още по-крайна група на т. нар. „интегрални“ (чисти) комунисти, които настояват:

а) Хърватската партизанска бойна област да се разглоби на следните автономни области: Словенска, Хърватска, Босненска, Херцеговинска и Далматинска.

б) Да се отдели от българската територия и се присъедини към Македонската автономна област новата Г. Джумайска[5] административна област, която била македонска земя.

в) Българската партизанска територия да се включи в същото югославянско пространство и да не се третира повече като отделна страна в Москва. По такъв начин щяла да се образува в най-чиста федеративна форма новата Съветска република на южните славяни, разделена на следните 12 съветски републики: Словенска, Хърватска, Босненска, Херцеговинска, Далматинска, Шумадийска, Косовска, Черногорска, Албанска, Македонска, Нишавоморавска и Българска. Във военно отношение партизанските сили на тези области трябвало да бъдат подчинени направо на *Върховен щаб на Югославските партизански освободителни войски – Тито.*

Този нов напор изглежда, че е вече започнал да печели почва в Москва. Това се вижда от следните обстоятелства:

а) В началото на настоящата година се отдели окончателно Словения от Хърватско.

б) Сред комунистическите автономистични кръгове в Македония се засили пропагандата и борбата за включване и на Г. Джумайската административна област в границите на Македония.

в) В средите на БКП от известно време се очаква партизанските формации в старите предели на страната да бъдат подчинени на Тито.

г) Заговори се за сменяването на Тито с лице от СССР, което трябвало да бъде неутрално, за да не допусне преднина на националните тежнения.

Изобщо, съществуват признаци, които дават основание да се очаква, че партизанският отдел при съветското главно командване ще възприеме, ако не напълно, то поне отчасти, това раздробление, главно за да се тури край на съществуващите търкания между различните комунистически фракции на национална почва. След като бе определена политическата основа, на която трябваше да се изгради партизанската война на Балканите, отделът за партизанска война при съветското главно командване изработи общия мобилизационен план на Балканските партизански сили приблизително така:

а) Главното съветско командване – Генерален щаб – Отдел „Партизанска война" – Отделение „Балкани".

б) Три върховни териториални въстанически щаба: Югославянски – Тито, Български и Гръцки.

в) Девет областни главни партизански щаба: Словенски, Хърватски, Черногорски, Албански, Косовски и Сръбски (Шумадийски).

г) Около 110 партизански комунистически дивизии от по около 6 000 души при обща численост около 700 000 души партизани.

Организационното осъществяване на този широко замислен мобилизационен план започна фактически в края на 1942 г. поради активното преследване на комунистическите формации във всичка страни на Балканския полуостров и по-

ради органическата неподатливост на народните балкански маси към болшевизиране, предвиденият план можа да бъде реализиран към 1 април т.г. до 20 % от предвиденото. Под червените знамена на партизанското движение има общо около 150 000 партизани вместо предвидените 700 000 души. Заслужава да се отбележи, че най-изостанала в партизанско мобилизационно отношение е България в старите предели. Българската комунистическа партия достигна мобилизационно разгръщане едва около 10-15 % от предвиденото.

Изобщо, съветската партизанска война на Балканите не е едно случайно явление, нито е плод на импровизация. Тя е дълбоко обмислена и разчетена. Наистина осъществиха се само 1/5 част от предвижданията и то през време, когато Русия беше сравнително далече от Балканите. Със започване оттеглянето на германските въоръжени сили от руското пространство, започва и засилването на партизанското движение. Следователно, докато това движение бе предварително планирано, неговото развитие се намира в зависимост от положението на Източния фронт.

2. Па англосаксонска линия. След оттеглянето на маршал Ромел от Африка, британското командване насочи вниманието си върху Балканите. Възприемайки идеята за едно нахлуване в Европа през Средиземноморския простор, то се залови да организира партизанската война на Балканите, основавайки се върху естествената реакция на победените народи. Инициативите на полковник Дража Михайлович в Сърбия и на генерал Сарафос в Гърция бяха веднага възприети и канализирани. Така, в Сърбия и Гърция изникнаха националистическите въстанически движения срещу силите на оста. За да ги подчини и използва съобразно стратегическите си и политически нужди, британското командване изпрати към всеки националистически въстанически щаб по една *„група за връзка"*, съставена от британски офицери и подофицери, специалисти по партизанската война и саботажи, и числящи се в нарочните войски *„Командо"*. По такъв начин националистическото въстаническо движение на Балканите бе ловко подчинено на британското средиземноморско командване. Изработен бе и нарочен мобилизационен план, който е приблизително [следният]:

а) Щаб на английската саботажна армия *Близкия Изток* в Кайро.

б) Два върховни щаба на националноосвободителната войска – югославянски и гръцки.

в) Около 40 въстанически дивизии от по 6 000 души, което прави около 240 000 въстаници под оръжие.

Въобще, националното въстаническо движение на Балканите трябвало да се развие върху националния принцип, като се възприеме териториалното разпределение и организацията на бившите югославски и гръцки войски. Този мобилизационен план бе реализиран към 1 април т.г. с около 10% от предвиденото: под националистическите въстанически знамена в Сърбия и Гърция за сега се намират около 24 000 въстаници, но при един евентуален десант по гръцките или Адриатически брегове това националистическо въстаническо движение ще получи нов мощен тласък на развитие.

Изобщо партизанските сили на Балканите са сведени мобилизационно в около 144 въстанически дивизии при общ състав от около 900 000 души. До 1 април т.г. тези мобилизационни сметки можаха да бъдат осъществени средно с

21 % от предвиденото, което прави от около 170 000 въстаници. Приведени към наши пехотни полкове, тези сили по число се равняват на около 80 пехотни полка или 25 пехотни дивизии без артилерия. По боеспособност, обаче, те не надминават повече от 10 пехотни дивизии, главно поради липсата на достатъчно въоръжение.

В края на 1943 г. се забелязва нов характерен етап в цялостното развитие и командване на партизанската война на Балканите. От м. януари т.г. започна едно, така да се каже, открито съревнование на съветско и британско военно влияние, изразяващо се в следното:

1. Британското ръководство на войната почувства, че болшевишкото влияние над въстаническите сили става все по-силно. Докато англо-американските въстанически сили достигнаха цифрата 20 000 души, болшевишките привърженици надхвърлиха 120 000 – или те бяха 6 пъти повече. Кървавата борба, която бе раздухвана от англичаните между националисти и комунисти, не можа да обуздае болшевишките партизански сили и да постигне търсеното равновесие. Британското командване реши да се ангажира по-дълбоко в партизанската война с цел да извоюва по-благоприятни политически и стратегически позиции. То взе следните мерки:

а) Малкият британски щаб за връзка при Тито, сформиран още в началото на м.г., бе разширен. В началото на януарий т.г. бе изпратена нова многочислена мисия в състав от около 40 офицери и подофицери, начело с *генерала Маклин.* Целта е ясна: да се обхване масово командването на „югославянските партизански въстанически сили“ и да се затвърди английского влияние в него. Освен това, нарочни и добре подготвени британски саботажни групи в състав нормално от по един британски офицер, един югославянски офицер, няколко подофицери и войници бяха изпратени при щабовете дори и в най-малките партизански оперативни единици - отрядите. Задачата на тези групи е да подтикват непрекъснато към саботажни акции според плановете на британското командване.

б) Независимо от това командно обхващане на партизанското движение през м. февруари т.г. в района на Черна гора бе изпратена британската саботажна дружина №2 в състав от около 500 души със задача да вземе в ръце положението в Албания, Черна гора, Косово и Херцеговина. През м. март т.г. бе установен щабът на 42 британска саботажна дружина на о. Вис със задача да проникне в Далмация, Босна и Хърватско. Главната цел е да се обсеби постепенно командването на малките партизански единици в тези райони и да се засилят саботажните акции в тила на Адриатическата брегова отбрана. Почти по същото време е изпратена и друга саботажна група в областта на Словения – главно в района на Фиуме[6] с аналогични цели и задачи.

в) На 11 март т.г. на о. Вис е пристигнал английският *генерал Том Чърчил,* който бил поел ръководството на англоамериканското проникване през Далматинското крайбрежие към вътрешността на Черна гора и Независимата Хърватска държава[7].

г) В Южна Италия са привлечени *„Югославянските освободителни войски вън от Отечеството“* на брой около 50 000 души под командването на сръбския *генерал Душан Симович.* Прехвърлянето им в Сърбия е вече започнало с цел да бъде засилен генерал Дража Михайлович и да се увеличат въстаническите ефективи на Балканите под английско командване. По всяка вероятност извършват

се подготвителни работи за прехвърляне и на гръцките емигрантски войски на Балканска територия.

Британското напрежение за по-дълбоко проникване на Балканите и обсебване командването на партизанските сили е очебиещо. В него, обаче, не трябва да се търсят само политически елементи и подбуди, но и военни – вероятна подготовка на терен за бъдещи десантни операции.

2. Болшевишкото командване схвана този опит на своя съюзник и организира противодействие, което се изразява в следното:

[...]

б) Започнало е усилено изпращане на „съветски военни мисии" към всички партизански щабове в югославския оперативен театър със задачата да поемат техния контрол и инструктиране. При „Тито" е формиран многоброен щаб за връзка със съветската войска начело с *генерал-лейтенант Корнеев*[8]. Подобен значителен щаб е изпратен и при *„Словенския главен щаб на партизанската освободителна войска"*.

в) Според едно доста положително сведение, от съветска страна е било разпоредено до „Тито" да се освободи по подходящ начин от всички английски щабове за връзка, които при наличността на съветски военни мисии *били станали безпредметни.* Изглежда, че това разпореждане е вече влязло в изпълнение, което може да се съди и от следния факт: английската саботажна група на *капитан Блум*, която се намирала в района на Вранския партизански отряд, към средата на март т.г. напуснала демонстративно партизаните, понеже те били отказали да изпълнят възложените от британското командване саботажни задачи. Капитан Блум се присъединил към една от бригадите на Дража Михайлович в този район.

г) На 14 март пет съветски самолета, а на 26 март – шест такива са снабдявали партизаните в района на Баня Лука, Тузла, Зворник, Ужице и Митровица. Този за сега само символичен акт иде да покаже, че съветското командване желае да направи комунистическото партизанско движение независимо от англо-американското снабдяване и да пресече британските опити за вмешателство.

Изобщо, борбата за надмощие сред парт[изанското] движение е на лице, като измества все повече англо-американското влияние.

Б. Партизанското движение в България

Още през 1941 година болшевишкото командване включи България в своя план за партизанската война с надеждата, че ще предизвика в късо време въоръжено въстание и ще застраши тила на южния германски стратегически фланг в Русия. Поради това, първите опити за създаване на партизански кадри бяха направени именно у нас, но не успяха. Все пак БКП, непрестанно подбуждана от Коминтерна, успя в продължение на три години да извади няколко хиляди разбойници в планинските части на страната. Така се положиха началните основи на партизанската война у нас, която не можа да получи пълния си образ главно поради малката численост на партизанските кадри и решителната намеса на войската. В общи черти, партизанското движение в страната може да се характеризира както следва:

Задачи. През пролетта на 1943 г. „Отечественият фронт" в няколко директиви постави следните задачи на партизанските комунистически групи в страната:

1) Да се подготви и проведе въоръжено въстание за насилствена смяна на досегашния държавен строй. Ако това не може да постигне, да се води борба за насилствено изменение курса на досегашната ни външна политика.

2) Пълно саботиране на държавната машина във всяко отношение с цел да се създадат сред масите подходящи настроения за социалната революция.

3) Да се разстроят предварително всички организирани сили на държавата, които биха се противопоставили на едно външно нахлуване или вътрешно въстание. Особено внимание се обръща на българската войска, без която не бил възможен никакьв акт срещу държавата, както това се признава в самите комунистически среди.

В изпълнение на тези три задачи се усвоиха методите на тероризма чрез убийства и заплашване и на саботажите от всички възможни средства.

Командване. Поради особеното териториално деление на Балканския театър на партизанските действия, както това се изтъква в отдел „А" на Известието, командването на партизанските формации в настоящите политически граници на страната е усложнено:

Партизанските сили в старите предели са подчинени на „Върховния щаб на народноосвободителната въстаническа войска" при „Отечествения фронт", който е свързан направо с Отдела за партизанска вайна на *съветското главно командване.*

Партизанските единици на новоосвободените части в Македония са подчинени на „Главния щаб на Македонската народноосвободителна въстаническа войска и партизански отряди", който е свързан направо с „Тито".

Партизанските комунистически единици в Нишавско и Моравско са сведени в две партизански дивизии – Нишавска и Моравска, които са направо подчинени на „Тито".

Поради това различие в организацията на Върховното командване, партизанските прояви в тези три области на страната не са еднакви.

Командната връзка между Москва и Тито се поддържа чрез радиопредаватели, тайнописна кореспонденция и нарочни куриери.

[...]

Полковник – Началник на отделение

АМВР, об. д. 13444, л. 502–507. Копие. Машинопис.

---

[1] *гръц.* – партизанско.

[2] Цвятко Радойнов.

[3] Симеон Славов.

[4] Приложение № 1 в делото липсва.

[5] Днес – Благоевградска.

[6] Днес – Триест.

[7] Независимата Хърватска държава е провъзгласена след разгрома на Югославия. За неин крал е избран херцог Ди Сполето от савойската династия, който така и не заема престола. Властта е в ръцете на усташите – националистическа организация, намираща се под влияние на италианския фашизъм. Начело на държавата е нейният водач Анте Павелич.

[8] В документа погрешно е посочено име „Коронцов". Н. В. Корнеев е началник на съветската военна мисия в Югославия от януари до декември 1944 г.